

רחל – קורות חיים

רחל נולדה בשנת 1928, בברגסס (בהרוביה), שהייתה שייכת לרפובליקה הצ'כוסלובקית, על גבול המונרכיה האוסטרו-הונגרית בעבר.

בעיירה היו הרבה יהודים. זו הייתה עיר נחמדה ונקיה, למרגלות ההרים, כשמסביבה כרמים, הרבה צוענים ומוסיקה צוענית. האוכלוסייה הייתה הונגרית ברובה, והצוענים ישבו ב"מחנה".

בשנת 1938 נכנסו ההונגרים לאזור ולתוך עירנו, ברגסס, והתקבלו בזרועות פתוחות. סבתי ואמי היו ילידות העיר. אבא נולד באזור. העיר ברגסס מתוארת בספר "רפסודיה הונגרית", אך מה שמתואר שם היה לפני זמני.

הסבים היו שומרי מסורת. כשהייתי בת עשר עברו ההורים לברטיסלאבה. הוחלט שאני ושני אחי, הגדולים ממני, נישאר אצל סבא וסבתא עד שההורים יסתדרו. פרצה המלחמה והגבולות נסגרו. כך נשארנו אצל הסבים.

לסבי השני היה זקן ארוך וספרים רבים, שלמד מהם. כך אני זוכרת אותו. הוא נפטר כשהייתי צעירה. סבתא הייתה קנאית ולא הלכתי אליה. ההורים, לעומת זה, לא היו דתיים ממש, אבל הדליקו נרות שבת והאוכל היה כשר. היה בית ספר עברי עממי בעיר. הרוח הייתה בית"רית וציונית. דיברנו עברית. בהתחלה למדתי בבית הספר העברי ואחר כך למדתי בתיכון הונגרי.

בעיר ברגסס היו תנועות נוער יהודיות - בית"ר, הנוער הציוני, מזרחי, השומר הצעיר. חוץ מהדודה – כולם היו בבית"ר. היא פרשה ועברה לשומר הצעיר. הודות לזה גם אני הצטרפתי לשומר הצעיר. בעיר היו שלוש כנסיות - רומית-קאתולית, קאתולית-יוונית, פרוטסטנטית וגם כנסיה בפטיסטית קטנה.

רוב החברות שלי היו הונגריות. אנטישמיות מובהקת לא הייתה. פעם קראה לי מישהי בבית הספר "יהודייה מסריחה". קראתי לה בחזרה "הונגריה מסריחה". היא התלוננה בפני המורה וקיבלתי נזיפה מהמנהל, לא יותר. מקרה נוסף, שזכור לי - הלכנו לטיול באביב. היינו כמה ילדות יהודיות. נכנסנו לשטח פרטי ליד הנהר. אישה יצאה ושאלה, "יש פה יהודים? אם כן, אלה שלא יקטפו פה".

בבית"ר שרנו "בדם ואש יהודה תקום". חשבתי שטרומפלדור הוא כמו ז'בוטינסקי. בפעולות של בית"ר טיילנו ליער ולנהרות. כששרנו את ההמנונים אמר לנו המדריך: "אתם שרים גם אם צוענים יתנפלו עליכם תוך כדי כך...". שרנו גם את "באה מנוחה ליגע", "כובע של קש", "הייתה צעירה בכינרת", "על מכתב לבן". הייתה מקהלה מדברת ואפילו דקלמנו איזה שיר נגד המלחמה. אפשר שזה היה בביה"ס ולא בתנועה, כבר איני בטוחה.

פעם היינו צריכים לקבל את פני ז'בוטינסקי, שהגיע לברגסס. נעמדנו בשני טורים של ילדים בדרך לרכבת, הבוגרים בחולצות חומות, אבל ז'בוטינסקי לא בא.

עם כניסת ההונגרים לאזור התחילו הגזירות. התחיל "נומרוס קלאוזוס" – הגבלת תלמידים יהודיים לבתי ספר תיכוניים ואחר כך גם לבתי ספר עממיים. הונהגו תלושי מזון, וההורים כמעט לא קיבלו. נעזרנו בשכנים הנוצרים שגרו איתנו באותו בית. היו לנו בבית ארבע משפחות של נוצרים. דווקא הם, שנראו לנו כאנטישמיים מאוד, עזרו לנו. כשחתמו לנו את הבית – זה היה לפני צאתנו לגיטו – הם קיבלו אותנו אליהם. היו ביניהם כמרים ונזירים קאתולים.

לאט לאט אסרו את פעילות תנועות הנוער. הגיעו אלינו שמועות שמגרשים את היהודים מסלובקיה. דאגנו למשפחה. קיבלנו גלויה משכנים של ההורים, שהם נסעו למקום לא נודע, שלא חוזרים ממנו. אחר כך מישהו שנסע יחד אתם שלח גלויה ונכתב שהם מתו במחנה. אחי הבכור גנב את הגבול. הוא נתפס והועבר לאוקראינה. שם נעלם. כנראה שנורה למוות על יד קבר פתוח. הוא עבר על פנינו ברכבת ואני זוכרת את התנועה שלו. עמד מאחורי חלון מסורג. כולנו ראינו אותו.

הגרמנים הגיעו לפני פסח. הם אספו כמה יהודים אמידים והודיעו להם שעליהם לאסוף סכום מסוים של כסף תוך יממה. אספו ונתנו לנו לעבור את הפסח בשלום. אחר כך הוקם הגיטו בבית חרושת ללבנים. התנאים היו נוראים. המקום היה פרוץ לכל רוח ואוכל לא היה. אכלנו צנימים שהבאנו איתנו.

ב-18 במאי 1944 הגענו לאושוויץ. היינו סבא וסבתא, הסבתא השנייה, שתי דודות, אחת מהן הייתה עם תינוק. אף אחד לא נשאר. אחי מת כנראה מטיפוס. אפילו באושוויץ היהודים לא האמינו. התמונה ידועה - המגדלים, השדים בפסים, אנשי הס"ס, ודאי ראיתי את מנגלה... הייתי באושוויץ סך הכל שבוע. משם הועברנו לעיירה בשם פטרסוודו בשלזיה. (גם נעמי קלסקי הייתה שם). הייתי בת 16. עבדתי בבית חרושת לשעוני פצצות. בבית החרושת היו צ'כים, נוצרים, וגם צרפתים. כשהרוסים נכנסו למחנה, שמרו עלינו הצ'כים והצרפתים מפניהם. האוכל במחנה היה מועט. אבל אין להשוות לזוועות שהיו במקומות האחרים. עבדנו קשה, הרבה שעות. לא התעללו בנו ולא הייתה גדר תיל.

את הרוסים קיבלנו עם כל הפרחים שבעיר. אבל היחס שלהם אלינו היה קשה. הם לא נתנו לנו לחזור הביתה, רק להמשיך לעבוד. כשהשתחררנו התחלנו לחזור הביתה דרך אירופה ההרוסה ברגל וברכבת. המסילות היו מפוצצות. פעם נסעתי על המדרגה, רגל שם ורגל באוויר. נורא פחדתי. עם כל הפליטים הגענו לבית מסוים בבודפשט. דודתי "השומרת" נשאה שם וכל יום חיפשה אותי. בדיוק באותו יום בו הגעתי היא לא הופיעה. חזרתי לעיירה. מצאתי שם דוד, שהצליח להסתתר בבודפשט וניצל. הוא התקשר עם הדודה שבאה וטיפלה בי. היו עוד שתי בנות-דוד שניצלו והן חזרו לעיירה הסמוכה. הבראתי. אחרי כמה שבועות שמענו שירים לאומניים מבית מרזח אחד ששם היו אוקראינים. נמלטנו מהמקום והגענו לבודפשט.

דודתי טיפלה בעלייתנו אצל ההנהגה. היו לה ניירות אריים. מסרו לה קבוצה להעביר באופן בלתי ליגאלי ליוון, אבל הרוסים עצרו אותנו בכל מקום. שילמנו ליד הגבול והגענו לאוסטריה. גם שם הייתה נדידת עמים עצומה. רצינו להגיע לגראץ, שם לקבל ניירות איטלקיים ולהמשיך לאיטליה. היה צפוף כל כך שאי אפשר היה לזוז הלאה. התברר שמי ששילם בדולרים קיבל תעודה, וכך שילמנו. שם נדבקה אלינו אסתי (הגיעה עם רחל לעין-השופט) והגענו להרי האלפים. המבריחים לא העבירו יחידים אלא רק קבוצות.

בוויאלך בגבול איטליה, פגשנו פליטים איטלקים. רופא הוביל אותנו. עברנו את האלפים ברגל - דודתי בת ה-28 שהייתה אחרי דלקת פרקים ואסתי, שהייתה יחפה. במקום אחד הצטרכנו לעבור מפל מים. הדודה נתקעה והצטרכנו למשוך אותה. הרופא הזה ידע איך לעקוף את בקתות השומרים על הגבול.

הגענו לאיטליה. כל מקום היה מלא פליטים. סוף סוף הצלחנו להיכנס לרכבת ולנסוע למאסטר ליד פדואה, שם היה מחנה גדול של יהודים. קיבלנו אוכל ומשם המשכנו לבולוניה ולפדואה, למחנה עקורים. היינו שם כחודשיים. הגיעו אנשי הבריגדה. פעם חשדו בי שאני מרגלת גרמניה. במאגנטה הייתה הכשרה על שם אליהו גולומב. אסתי הייתה ב"הבונים", אני ודודתי ב"השומר הצעיר". צירפו אותנו לגרעין "אחד במאי" של בודפשט, על שם אליהו גולומב. התחלנו להתכונן לעלייה.

הגיע מאיר דוידזון. היו איתנו גם שני חיילים, האחד מיבניאל והשני מכפר יחזקאל. מאירקה אימן אותנו לקראת "עליה ב'". זמן מה לקחו אותנו במשאיות סגורות לאוניה קטנטונת, שקברניטה היה אותו קפיטן שבשיר, זו הייתה אוניית המעפילים "חנה סנש". ליד רב החובל האיטלקי היה יהודי ממעגן מיכאל. הצטרכנו להגיע לארץ בחג המולד, שאז היה סיכוי לרדת בשלום. "קליפת האגוז" שלנו התהפכה ליד חופי הארץ ועלתה על שרטון. שתי בחורות טבעו. לא היה מי שיעזור. לבסוף הגיעו בחורי "ההגנה", קשרו חבל והורידו אותנו בחוף נהריה - ממש "הנושאים עמם על שכם". חלק מאיתנו יצא לקריית חיים וחלק, ואני בתוכם, היגענו לקיבוץ עברון. קיבלו אותנו יפה מאוד. היה חודש דצמבר והיינו נורא רטובים. השכיבו אותנו בחדר בצריף ובעלי החדר ישנו על הרצפה. למחרת בבוקר העבירו אותנו ליוגור, על פני הבריטים, שלא גילו אותנו. משם עברנו לשער העמקים, כל אלה מ"השומר הצעיר". התקבלנו יפה מאוד, במסיבה ומפקד. שם התחילו לטפל בנו מ"עליית הנוער" והעבירו אותנו לבית זרע.

רשם: דוב ורדי/ 7/4/1984

רחל מספרת על העלייה לארץ – לציון 35 שנים להשלמה, אוגוסט 1984

גדלתי בסביבה ציונית חמה. כבר בילדותי היה ברור לי היכן מקומי. אמנם ההמנון ששרתי היה המנון בית"ר – "מגוב ריקבון ועפר, בדם וביזע נקים לנו גזע..." . הדרך הייתה שונה אבל המטרה זהה.

נדדתי באירופה ההרוסה, דרך הונגריה ואוסטריה, כשכבר היה ברור שאיש ממשפחתי הקרובה לא נשאר בחיים. ההחלטה הייתה להגיע ארצה. הנדודים היו עם כל ההמון הרב שנדד, לפי שמועות על חיילים יהודים ועל האפשרויות שיפתחו לפנינו.

ברכבות משא, על מדרגות, על גגות, ברגל, דרך האלפים המושלגים ומפלי מים, ושינה בצידי דרכים, גנבנו את הגבולות, כשאנו נעזרים באקראי באנשים שיודעים את הדרך. כך הגענו לאיטליה.

אחרי תזוזות רבות באיטליה, הגענו לעיירה על יד מילנו בשם מג'נטה. התרכזנו בחווה חקלאית, כל האנשים יוצאי תנועות הנוער, שיעודו ל"עליה ב". האווירה הייתה ישראלית, הדרכה והכנה לעלייה בעזרת חיילים בחופשה. כאן גם נכנסתי לתנועה. ההכנה לעלייה הייתה ממש מבצע - הליכה ברגל, טיפוס על חבל לקומות, קפיצות וכו'. לבסוף, לאחר ציפייה ארוכה, הגיע יום העלייה. אנו בדרך למקום בלתי ידוע. במסתור מפרץ קטן עגנה ספינת דייגים רעועה.

כאן הובררה הסיבה לתרגילי הטיפוס על חבל. בבטן הספינה היו ערסלים בשלוש קומות, האויר דחוס ואין כל אפשרות לעמוד או ללכת. אנו, קבוצת נערות בנות טיפוש עשרה, בקומה העליונה של הערסלים, טווחות את עתידנו, באופטימיות נעורים מדהימה, לאחר כל תלאות העבר.

התנאים היו קשים ביותר, רק בלילות ניתן לצאת לסיפון לשאוף אויר צח. כמעט כל זמן ההפלגה, שנמשכה שבועיים, הספינה הקטנה טולטלה בסערות עזות. החריקות היו ממש מפחידות, וכשאנו כלואים כך, הטלטלה הייתה כפולה - גם פיזית וגם נפשית. למרות הזהירות הרבה שבה נהגנו, הבריטים בכל זאת גילו אותנו. ומאותו יום הורשינו לעלות לסיפון רק בקבוצות קטנות.

התוכנית הייתה להגיע לחוף ב-24 לדצמבר, בתקווה שבחג המולד הערנות תהיה קטנה, כשהחיילים הבריטים חוגגים ושתויים. ואמנם הגענו בתאריך, אך מפאת הסערה הקשה שפקדה אותנו לילה את חופי הארץ, עלינו על שרטון בקול חבטה עזה.

אנו רואים מנגד את אורות החוף ואת המכוניות שנוסעות לא הרחק מאיתנו. אנו כה קרובים, כאילו בהישג-יד, ובכל זאת כה רחוקים ממחוז חפצנו. המתח גובר, האם נצליח לרדת מבלי להיתפס? הבהלה גוברת כשאנשי ההגנה, שהיו איתנו כל הדרך ועודדו אותנו לא אחת, מחליטים לעזוב את הספינה. מטרתם הייתה כפולה - להזעיק את האנשים שמצפים לנו לא הרחק משם, ולהתחמק מידי הבריטים. שתי סירות הורדו למים, אבל הסערה הייתה כה עזה שהן לא הצליחו להגיע לחוף. האנשים שהיו בסירות שחו לחוף, אך שתי בחורות טבעו. פתאום שמענו צעקה: "תיפסו את החבל!" אנו עומדים על הסיפון, כשהספינה מיטלטלת על צידה, ורואים שורת בחורים עומדים במים ומחזיקים בחבל. כך ירדנו, אחד אחד לתוך המים והגענו לחוף.

אין טוב מאשר לצטט שירו של אלתרמן, שהנציח את קורות האוניה הזו, ששמה היה "חנה סנש", והייתה מוטלת על חוף נהריה כשתי עשרות שנים.

קטע מתוך "נאום תשובה לרב-חובל איטלקי"

לחיי בחורים שקבלו הפקוד
ובאפל כווננו את השיט,
למועד הנכון, למקום היעוד,
בלי מצפן ומפה, בליל ציד..."

את עמל בחורינו סוד-ליל יעטוף,
אך עליו נברך כעל לחם.
הן ראית כיצד מספינות אל החוף
הם נושאים את עמם עלי שכם.

לחיי זה הלילה הקר ואיתן!
לחיי הסיכון והפרך!
לחיי הספינות שבדרך!